

Csáth Géza: Anyagyilkosság

Osvát Ernonek

Ha szép és egészséges gyermekeknek korán meghal az apjuk, ebből rendesen baj származik. Witmannak két fia volt már, négy- és ötévesek, amikor egy napsugaras, csak kissé szeles novemberi délutánon búcsút mondott a világnak. Elég könnyen halt meg, és egészben nem sok bánatot hagyott maga után. A felesége, az özvegye szép asszony volt, de szelíd természetu és erosen önzo. A férjét sohase kínoztá, de egy bizonyos fokon túl sohase is szerette. Férfiaknál sokkal megbocsáthatóbb ez, mint asszonyoknál, akiknek egész életét igazolja, menti, sőt értékessé is teszi az eros, bár sok tekintetben okatlan érzélem. Witmannénak azonban szintén meg kell bocsátanunk, mert végre is két szép és eros fiút hozott a világra. Az utcában, ahol egy kétemeletes rozoga, falépcsőju házban laktak, a szoke, gyászruhás Witmannét határozottan méltányolták. Pedig eleinte gyenge csípoju és gyerekszemű volt ez az asszony. Mondom mint ember: se jó, se rossz. A két fiát éppen olyan keveset csókolta, mint verte. Kevés közülük volt egymáshoz, amint az lassanként mindjobban kiderült. A fiúk a szomszédba jártak játszani. Hosszú délutánokon át késő estig nem mutatkoztak. Keveset és csak egymás között beszéltek. Fekete kis szemeikben Witmannak, az apjuknak lelke csillogott. Padlásokra mászkáltak, régi ládákban szaglászta, macskákat hajkurásztak. Gyakorta utánuk mászva a padláslyukakon át ki, a háztetőre is, a magas tufalakig, a sajátságos formájú, füstös szájú kéményekig. Míg a nyár tartott, fürödni jártak a folyóhoz, és madarakat fogtak az erdőben. Witmanné enni adott nekik, és tiszta alsót szombat este. Az iskolába is velük ment, ha iratkozni kellett. Különben csendesén élt, és csendesén hízott. Egy bankhivatalnokkal ismerkedett meg férje halála után fél évre, aki fiatal és szép gyerek volt, borotvált állal, széles vállakkal, de finom, rózsaszínű és lányos arcborrel; Witmanné vágyott rá, és bár neheze esett, sőt fáradságába került: kacérkodott vele. A hivatalnok kísérgette, meglátogatta, teát kapott és csókoka. A férfi unalomból meg lustaságból nem hagyta ott a not. Witman fiai keveset törődtek az anyjokkal meg a szeretőjével; terveik és dolgaik voltak. Gimnáziumba kerültek. Megnyúltak, vékony és eros csontjaikon mint acéldrótok feszültek ki kicsiny izmaik. A tanulást könnyen intézték, felkelés után, negyedóra alatt. Az iskola egyáltalán nem játszott szerepet az életükben. Nagyúri foglalkozásnak ismerték föl az élést, s öntudatlanul és korán a saját szükségleteikhez formálták az idot. A padlás egy rejtett zugában rendeztek be a kis boszorkánykonyhájukat. Nyilak, géppuskák, kések, fogók, kötelek és csavarok voltak itt összegyujtva, elrejtve és osztályozva. Szeles oszi esteiken, ha megették a vacsorát - az anyjok egy piros kötésű német regénybe merült -, halkan és gyors léptekkel lesuhantak az utcára, futásnak eredtek, bejárták a fél várost. Lesbe álltak. Kóbor kutyáknak hurkot vetettek a nyakába, és hazacipelték. Bekötötték az állat száját, és deszkára húzták. Apró lámpájuk, mint az erdő elátkozott kastélyának távoli világa, fénylett a nagy padlás barna, nedves homályában. A két fiú pedig óvatos, izgatott lassúsággal fogott hozzá a munkájához. Fölhasították a kutya mellkasát, leitatták a vérét, s munkájuk közben hallgatták az állat rettenetes, tehetetlen nyögését. Megnézték a dobogó szívet, kezük közé vették a meleg, mozgó kis gépet, apró szurásokkal rontották el a tömlöt, a billentyűket. Kifogyhatatlanul érdekelte oket a fájdalom misztériuma. Nemegyszer megkínozták egymást is, közös megbeszélés szerint, veréssel vagy csipkedéssel. Az állatkínzás pedig komoly és természetes szenvedélyükké vált. Egész légió macskát, csibét, kacsát pusztítottak el, folyton fejlődő sajátságos módszereikkel. S a dolgaikról senki se tudott. Biztonsággal, férfias gondossággal és meggondolással tudtak elrejtözni. Különben a házban keveset törődtek velük. Az első emeleten egy öreg törvényszéki hivatalnok lakott, aki alig volt

otthon, és egy varróno, aki négy lánnyal dolgozott. A második emeletet Witmanékon kívül csak a ház tulajdonosa lakta. Egy egészen fiatal ember, a volt tulajdonos fia, aki nem sokat törodött se házzal, se lakókkal. A földszinten egy üveges- és egy rofösüzlet volt. Senki se tudta, hogy ezekben a boltokban mikor járnak vevok. A Witman fiúk a maguk számára foglalhették le a házat. A kis piszkos udvarban sohase lehetett embert látni. Az az egyetlen ecetfa, amely az udvar közepén állott, és annyi esztendeje meghozta rügyeit, leveleit és virágait, valószínűleg érezte, hogy mindez nem jól van. Az élet azonban a kis emeletes házban is haladt előre, mint mindenütt másutt. A lakók közül csak a két fiú volt, akik jól mulattak, mindig mertek gondolni a holnapra és holnaputánra is. Egy szeptemberi estén kipirulva, lihegve jöttek haza. Egy összekötözött baglyot cipeltek magukkal. A régi templom padlásra másztak érte. Egy hétig kutattak utána, megbeszélték, hogyan fogják el, és hogyan ölik meg. Sikerült. Csillogott a szemük, és eros vállaikban egy férfi erejét érezték, amikor vágatva sötét utcákon, hazaérkeztek a diadallal. A bagoly régen érdekelte oket. A feje olyan nagy, mint két nagy szem. Az agyában csodálatos régi mesék vannak elrejtve. Száz évnél is tovább él... Bagoly kellett, kellett... Megvolt. Egyenként szedték ki a pihéket a mellébol, és figyelték, amint a titokzatos madár szemében a fájdalom színes tüzei egymás után kigyúlnak. Azután drótokkal csavarták körül a szárnyának a tövét, a lábait, a csorét, és így kipeckelve, sokáig szóltanul bámulták. Arról beszéltek, hogy a madár tulajdonképpen csak egy ház, ahova a Kín beköltözött, és ott lakik, míg csak a baglyot meg nem ölik. De hol lakik? Minden valosznúség szerint a fejében. Azután elhatározták, hogy éjjelre otthagyják, mert úgy izgalmas és szép lesz az ágybafekvés. Valóban, izgatottan vetkoztak le, és azután csak arra hallgattak, hogy a padlásról jön-e valami nesz. Úgy érezték, hogy valami feszes ruganyosság szállja meg a tagjaikat, mintha a lekötözött, vonagló állat hiába pazarlott ereje feléjük, rájuk suhanna. Így aludtak el. Álmukban együtt jártak végig nagy mezoket, óriási fehér lovak hátán, veszett vágatásban. Szédítően magas hegycsúcsokról repültek lefelé, és meleg, véres tengereket úsztak át. Ami fájdalom és szenvedés csak lehetett a földön, mind ott vonaglott, sikoltott és üvöltött a lovak patái alatt. Ébredéskor napsugaras reggel mosolygott reájuk; könnyen ugrottak ki az ágyból. A cselédtol elkérték a reggelit, mert Witmanné tíz óráig szokott aludni. A bagolyhoz siettek, és egy óra alatt most már végeztek vele. A szemeit szedték ki elobb, azután a mellkast bontották föl, most már felszabadítva a madár száját, mert a hangját akarták hallani. Ez a hang, ez a csontig ható, rémes hang, minden képzelhetot felülmúlt, de éppen emiatt rövidesen kellett intézni a dolgokat, a kivégzést és az elásást, mert félni lehetett, hogy meghallják a házban. Egészen nagyon meg voltak elégedve, a dolog megérte a fáradságot. Délután az idosebb fiú egyedül ment el hazulról. Egy házban fölfedezett valamit. Félig mezítelen lányt látott az ablakon keresztül az egyik szobában, aki rózsaszínu ingben fészülködött. Az utcasarokról visszafordult, még egyszer benézett a szobába. A lány most háttal állt a szoba mélyén, fehér válla szinte csillogott a napfényben. A fiú bement a ház kapuján. Egy öregasszony jött felé, de ugyanekkor az oldalfolyosó végén megjelent a fészülködó lány. A fiú feléje ment, és azt mondta, hogy közelebbrol látni akarta ot, mert nagyon tetszett neki. A lány gyengén megsímogatta a nyúlánk, rövid nadrágos fiú tiszta arcát, aki egy szökéssel átölelte a nyakát, és ajkaival hozzátapadt az arcához. Ezalatt körös-körül ajtók nyíltak ki halkan, és fiatal lányok fejei tekintettek ki rajtok; csakhamar azonban nesztelenül visszahúzódtak a fejek. A folyosó végén kék üvegu mécs égett, arra vezette a lány a nagyobbik Witman fiút. Lebocsátották a függönyt, délutáni napfény sárgán szurodött be a parfümillatos szobába. A lány a szonyegre hengeredett, és mozdulatlanul engedte magát csókolni, ölelni. Witman fia a bagolyra gondolt, és átvillant az eszében az, hogy mindaz, ami az életben szép, nagyszeru és izgalmas, miért rettenetes, megmagyarázhatatlan és véres egyszersmind. Csakhamar azonban ráunt a játékra. Csalódottan kelt fel, várt, és tágra nyílt

szemekkel nézte a not. Hamarosan elbúcsúzott azután, de megígérte, hogy máskor is eljön. Megkérdezte a lány nevét - Irénnek hívták -, igen szépnek találta a nevet, és végül ezt mondta: - Kezét csókolom. Aznap késő estig a mezőkön bandukolt a két Witman fiú. A történetekről nem esett szó. A nagyobbik azt mesélte, hogy a levegőben lények laknak, amelyek az emberekhez hasonlítanak, s ha enyhe szél fúj, érezni, mint úszik a testük a levegőben. Azután megálltak, lehunyták a szemeiket, és kiterjesztették a karjaikat. Az idősebb fiú azt állította, hogy hatalmas, puha testű légi asszonyok imbolyognak körülötte, és a hátukkal és mellükkel az arcához érnek. Néhány perc múlva az öccse jelentette, hogy szintén érzi az asszonyokat. Otthon, az ágyban is még a lég asszonyairól beszélgettek, és nyitva hagyták az ablakokat, hogy ok bejöhessenek. Be is jöttek. Nesz nélkül siklottak be, az ablaküveget alig érintették bársonyos hátukkal, és lebegve, úszva odanyújtóztak melléjük a paplanra, a vánkosra. A nyakukat odahajtották a fiúk szájához és arcához, majd ismét továbbcsúsztak ernyed, lusta és mégis könnyed mozdulatokkal. Egész éjszaka velük maradtak a szobában. Összefogóztak hajladozva, mosolygó arccal lebegtek az ablak felé, majd újra feléjük kúsztak, rájuk feküdtek, és hozzájuk simultak. Csak amikor a nappal ragyogó, meleg sugarakkal betört a szobába, távoztak el az ablakon keresztül, lassú, álmatag, vánszorgó surranással, és szétfoszlottak a friss reggeli levegőben. Ezen a napon a két Witman fiú együtt ment a leányhoz. Meleg májusi délből, az iskolából jöve arra kerültek, és besurrantak a kapun. A nő feléjük jött, mosolyogva, kócosan, de üde, hangos nevetéssel, és bevezette a Witmanokat a szobájába. Lerakták a könyveiket, a szönyegre kucorodtak, lehúzták magukhoz a leányt, csókolták, harapták, ölelték. A nő csukott szájjal nevetett, és lehunyta szemeit. A fiúknak egymásba villant a szemük. Mind a ketten ütni kezdték. A lány most már tele szájjal kacagott, mintha csiklandozták volna. A két Witman birtokába vette a leányt, csípkedések, leszorították, hengergették és megkínózták. A nő mozdulatlanul, lihegve engedte, hogy tegyenek vele, amit akarnak. A fiúk vörösre pirult arccal simultak rózsaszínű selyempingyolájához. Később összeszedték a könyveiket, azt mondták a leánynak, hogy ő a legszebb nő mindazok között, akiket valaha láttak. Irén azt felelte, hogy szereti őket, de ha másszor jönnek, hozzanak neki valamit, édességet vagy virágot. A nagyobbik Witman kijelentette, hogy meg lesz elégedve azzal, amit hozni fognak. A leány a kapuig kísért a kisfiúkat, és megcsókolta a kezeiket. Ebéd után a szobájukba zárkóztak, és a leányról beszéltek; megállapodtak abban, hogy amit tapasztaltak, az összehasonlíthatatlanul felülmúlja összes eddigi kalandjaikat, még a bagoly kínszát is. - Csak ezért érdemes élni - mondta a kisebbik. - Ez az, amit annyi fáradtsággal kerestünk - jelentette ki a másik. Ragyogó meleg májusi délutánban, könyvek nélkül indultak az iskola felé. De egyenesen a ház elé, a leány ablakához mentek. Nem volt ott senki. Visszafordultak: másodszorra meglebbent a függöny, és kinézett a leány. Megállottak. A leány kinyitotta az ablakot. - Holnap délből jöttök? - kérdezte mosolygó arccal. - Jertek akkor, hozzátok valamit. - Intett, és becsukta az ablakot. A fiúk elpirultak, és szívdobogást kaptak a látásától. - Ékszer fogunk neki hozni, arany karcsatot vagy gyuruket - jelentette ki hosszú hallgatás után a nagyobbik Witman fiú. - Igen, de honnan veszed? - Van anyának, kérünk tőle. - Nem ad. - Az üvegszekrény kulcsát megszerezzük. - Nem adja ki a kezéből a kulcsokat. - Pedig négy arany karcsatja van, és hét gyurúje van. - Az ujján is hord három gyurut. Este ott settenkedtek a szekrény körül, és szemlét tartottak az anyjuk drágaságai fölött. Volt köztük két pompás rubinokkal és gyöngyökkel kirakott karperec. Kérték Witmannét, mutassa meg nekik a holmit. Az asszony - a nyakas természetű, puha, szőke nő - kikergette őket. Kissé félt a fiaitól, nagyon távol érezte őket magától. A fiúk az utcára szaladtak tanácskozni. - Nem lehet tőle kérni. - Semmi szín alatt. - Nem fog adni. - Nem, nem. - Ki kéne törni a szekrényt. - Fölébred, lármát csinál, megint csak nem vihetjük el neki. - Nem fog fölébredni! Tele volt a szívük gyűlölettel a

szoke, kék szemu, lusta és kövér anyjuk iránt, szerették volna ot is megkínozni. - Én betöröm az egyik kis üvegfalat a késem nyelével, és több zaj nem lesz. Te világítsz a tolvajlámpával, benyúlok, és kiszedem az összes karcsatokat és gyuruket. - Ne vigyük el mind! - De igen, mind elvisszük; neki nem kell, ne maradjon neki semmi, hadd bogjön utána. A padlásra szaladtak föl, a szerszámok között szemlét tartottak, magukhoz vettek egy vésot, egy harapófogót, megvizsgálták a lámpást, és mindezt zsebre vágták. Sietve lementek azután, és lefeküdtek. Elobb azonban átnéztek az ajtó alatti résen, és láthatták hogy az anyjuk szobájában már sötét van. Vetkozás közben elhatározták, hogy csak éjfél tájban mennek át. A harisnyát a lábukon hagyták, nehogy ropogjon a padló, és úgy feküdtek le, éberén, de nyugodtan. Az ágyaikban felkönyökölve, suttogva tervezgettek, hogy délben, iskola után, szaladva mennek a leányhoz. A kincseket a padláson fogják elásni és apránként elhordani. Reggel tagadni fognak, és ha anyjuk ütni akar, elszaladnak. Örömet éreztek arra a gondolatra, hogy o dühös lesz, tehetetlenül sírni fog, ha majd nem fogja találni az ékszereket. Egy pillanatra se került többé szó arról a lehetőségről, hogy fölébredhet. Majd fölkeltek az ágyból, kinyitották az ablakot, és kihajoltak a langyos májusi éjszakába. A kutyaugatások, a kocsik zörgése, amelyek idonkénti fölhangzásukkal szakaszokra tagolták az éjszakát, nem rövidítették meg az órák lassú múlását. Mikor végre a toronyóra lassan elverte az éjfél, készülodni kezdtek. Meggyújtották a kis lámpát, a fiatalabb Witman fiú a harapófogót, a reszelot és a lámpát vette magához, a másik csak a hosszú pengeju, nyitott zsebkését. O ment elől. Biztos nyugodtsággal lopóztak át a középso ebédlo szobán, azután a nagyobbik fiú elorement, és kinyitotta a Witmanné halószobájába vezető ajtót. Az ajtósarok semmit se nyikorgott. Föllélegeztek. Witmanné a fal felé fordulva, nyugodtan aludt, csak a kövér, széles háta látszott belole, amelyet kötött hálóköntös takart. Elhelyezkedtek a szekrény előtt. A fiú fölemelte a kést, hogy beüsse a szekrény kis üvegfalát. Pár pillanatig habozott, azután rácsapott az üvegre. A csörömpölés nagy, szörnyu eros volt, olyan eros, mintha egy csomó üvegpoharat ládába csomagolva dobtak volna le valami emeletes ház ablakából. Witmanné megfordult, azután felkönyökölve, kinyitotta a szemeit. Az arca bosszúságot és csökönyös haragot fejezett ki, de szóhoz nem jutott Witmanné, mert az öregebbik Witman fiú odaugrott az ágyhoz, és késével a mellébe döfött. Az asszony lehanyatlott, és a jobb kezével a levegobe hadonászott. A kisebbik már akkor az ágyon volt, és lefogta a lábait. A nagyobbik kihúzta a véres kést az anyja mellébol, és még egyszer bedöfte. Nem volt reá szükség, mert már halott volt. A mellébol a vér lassan patakozott benn a paplan alatt. - Na, ez rendben van - mondotta az idosebbik -, most szedjük elo a dolgokat. Kirakták a szekrénybol az ékszereket, a karcsatokat, a melltuket, gyuruket, az órát és a hosszú arany óraláncot. Nyugodtan kirakták az asztalra a megszerzett, elhódított kincset, osztályozták, és egyetértoen elosztottak rajta. - Most siessünk, meg fogunk mosdani és átöltözünk. Átmentek a szobájukba, megmosták a kezeiket, kiontották a vizet, de az átöltözésre nem volt szükség, a ruháikon sehol nyoma se volt vérnek. Majd újra visszamentek a színhelyre. A fiatalabb Witman fiú kinyitotta a középso szoba ablakát, és ott várta a bátyját, aki Witmanné szobáját belülröl bezárta, és az ablakból a párkányra kilépve, bejött a nyitott ablakon. Az utca koromsötét volt, halálos csönd uralkodott, de sietni kellett, mert a toronyóra egyet ütött, és ok még aludni akartak. Levetkoztak, ágyba bújtak, és az izgalmaktól holtra fáradva, pár pillanat múlva már mind a ketten mélyen aludtak. Reggel a takarítóno ébresztette fel oket, aki mindig pontosan fel hétkor érkezett. Megszokta már, hogy Witmanné tízkor kel, és ezért a szobájába nem is ment. Az ebédlo tisztogatása után rendszeren a fiúkat verte föl, akik hamarosan megmosdottak, megreggeliztek és eltuntek, zsebeikben a kincsekkel. - Meg iskola előtt! - Jó! - Az eloadáson pontosan ott kell lenni. - Hogyne, ma különösen. - Tizenegy órára úgyis hazahínak. - Siessünk. A ház kapuja nyitva volt. Míg a folyóson a leány ajtajához jutottak, senkivel sem

találkoztak. Benyitottak. A no kipirult arccal, mélyen aludt, kitakarták és megcsókolták, azután eloszedték a zsebeikből a drágaságokat. Reárakták a hasára, a melleire, a combjaira. - Nesze, ezt hoztuk. - Ez mind a tied. A no nehezen, de mosolyogva tért öntudatra, magához ölelte a két gonosztevo kemény kis koponyáit, köszönte a látogatást, és befelé fordult. - Ma vagy holnap jövünk. A fiúk ezzel búcsúztak, és elsiettek az iskolába.

1908